ette arvutada ja mille kulgu võib väliselt kirjeldada" [37, lk. 191]. Samahästi võib kahelda puht mõtlemisseaduspäradele tuginevas aprioristlikus kujundiõpetuses, mis ei leia tegelikku rakendust ega tooda sisuga täidetud skeeme. Näib, et ka sotsioloogias on „havihüppega" sukeldumine konkreetsete nähtuste valdkonda, laskumine kogemusobjektide uurimisse, andmas suuremaid tulemusi. Eriti kui sellele järgneb küllaldase materjali põhjal ratsionaalne skematiseerimine tüüpilise väljatöötamise kaudu kuni üldistamise ja abstraheerimise teel jõutakse teaduslike põhikujutelmadeni, mis on üldreeglitena ning „seadustena" hiljem ka õpetuses kasutatavad.

2. Siserännete liigitusest ja probleemistikust.

Nagu sissejuhatavais märkmeis selgitatud, võib sotsiaalset mobiliteeti vaadelda mitmes aspektis. Liigitades sotsiaalse ruumi mõõtmete pluraliteeti kahte peamisse alaklassi — vertikaalseks ja horisontaalseks dimensiooniks, on kohane ka sotsiaalset mobiliteeti jagada kahte peamisse liiki — vertikaalseks ja horisontaalseks mobiliteediks.

Mis puutub rõhtsasse liikumusse, siis on seda samastatud ka migratsiooniga, rännetega, kuna oluliselt võttes ränne on paigavahetus, ümberkolimine, ümberasumine ehk üldisemas mõttes liikumine ühest paigast teisse. Ometi vajab rände mõiste hoolikamat definitsiooni, sest esiteks on horisontaalne mobiliteet laiem mõiste kui rändlemine, ja teiseks ei ole mitte isikute igat laadi liikumised paigast paika veel ränded migratsioonide uurimise seisukohalt, vaid võivad kuuluda tavaliste liiklusnähtuste hulka. Ei tähenda ju, näiteks, hulkumine, matkamine, reisimine ega ka igapäevased liikumised elu- ja töökoha vahel veel rändeid, kuigi need liiklusnähtused on seotud paigavahetusega geograafilises ruumis. Võrdlemisi tabava iseloomustuse ses suhtes on andnud Ferdinand Tönnies, kui ta oma „Sotsioloogilistes visandites" [42, lk. 10] järgmiselt formuleerib vahet hulkumise, reisimise ja rändamise vahel: „Hulkuril pole eluaset, rännik [1]) vahetab oma eluaset, reisija säilitab oma eluaseme".

Ränded, migratsioonid horisontaalse mobiliteedi mõttes on seega esmajoones seotud rändavate isikute elukoha (eluaseme) vahetusega geograafilises ruumis, millega käib kaasas ka ümberpaigunemine ühest kon-

1 Tavaline kõnekeel seob rändaja resp. ränduri mõistet sageli liig tihedasti matkajaga. Seetõttu eelistame teaduslikus keeles ränduri asemel sõna „rännik". Nii siis: r ä n n i k = migrant (Wanderer), v ä l j a r ä n n i k = emigrant (Auswanderer), s i s s e r ä n n i k = immigrant (Einwanderer), ä r a r ä n n i k (= Abwanderer) ja j u u r d e r ä n n i k (= Zuwanderer).

Tartu VI, lk. 244